

TÁRCZA.

Az ecsedi lápról és a lápi tüzről.

Irta: *Lakatos Károly.*

Sajátságos, sőt igazán különleges viszonyok uralkodnak nálunk nemcsak a politika terén, hanem sok más tekintetben is. Így némely dolgok, melyek külföldön a köz javát, vagyonosodásának előmozdítását szolgálják, mint például a mezőgazdasági érdekek szempontjából történő vizszabályozási és lecsapolási munkálatok: nálunk — sajátságos birtokviszonyainknál fogva — a közvetlenül érdekelt nagy köznek gyakran inkább kárára, sőt nem ritkán létfeltételeinek egyenes veszedelmére szolgálnak, semhogy bármi tekintetben is javára lennének. Ennek oka pedig abban rejlik, hogy — imént említett okból kifolyólag — nálunk a legnemesebb irányu törekvések is kénytelenek néha a különleges természetű érdekek szolgálatába szegődni s ékként a nagy köz érdekeit figyelmen kívül hagyni, vagy jobb esetben legalább is nem kellőképpen méltányolni azokat, még ha olykor a legvitálisabb közgazdasági érdekek szenvednének is csorbát ezáltal. Így van ez a vizszabályozásokkal, a melyek pedig nálunk még mindig a legégetőbb kulturális szükségletek érdekszférájába tartoznak. Hogy pedig az említett visszás állapotok tényleg léteznek, az alapjában véve a *mult* bünéül róható fel, tehát indokolását is ebben találjuk. A rendezetlen birtokviszonyokra, melyeknek többnyire históriai hátterük van, vezethetők vissza legnagyobb részben mindazok a fölfordult állapotok, melyek néhol a vizszabályozásokkal és lecsapolásokkal együtt járnak s oly nagy keveredést okoznak a tagosítási „mizériák“ s a „közhelyek“ elvonása következtében, melyeknek a nép talán képzelt, talán tényleg való megrövidítését tulajdonítja. Tényleg pedig javarészben mégis úgy áll a dolog, hogy a visszásságok nem annyira a mindent kizáró önzésből, mint inkább a sajátságos viszonyokból veszik kifolyásukat és néha igazán különös kialakulásukat.

Mindezeket pedig mint szükséges bevezetést láttam jónak előrebocsájtani, mielőtt írásom czimének megfelelőleg tulajdonképpen tárgyamra térnék, a mennyiben szoros összefüggésben

állnak azzal. De egyelőre maradjunk még egy kissé a szabályozásoknál, melyekkel a magyar halásznép sorsa oly szoros kapcsolatban áll, így az ecsedi láp halásznépéé is.

Lecsapolták már a bihari, békési, csongrádi és hevesmegyei „sárréteket“ és a Tiszának s mellékfolyóinak összes ártereit, lápjait is. A mérnök nyomon követé a halászmadarak, görbégémek és kanálszáju halfalánk szárnyasok röptét, hogy felfedezzen és aztán kiirtson minden létező vízfoltot a föld kebléről, és ez sikerült is neki. Derék munkát végzett! A hollandi bagger kolompja szolgáltatta az utolsó bucsuztatót a halászok, vadászok hal- és vaddus világának szomorú temetéséhez. A szőke Tisza szabadságát is zabolára vette a mestere: „megszabályozta“, mint a nép elménczkedése kitalálta a technikus terminusát az általa sanda szemmel obszervált munkának. S ezzel tényleg elérték azt, hogy a halkapó madárság talpa alól elbucsuzott a lápok fekete vize a sárga kárászszal együtt s nagy vízmentes térségek jutottak a kincsekbe kerülő vető- és aratógépek számára, de egyben elérték azt is, hogy az az őshalásznép, mely az iszapos dágványok parijait lakta: teljesen meg lett fosztva megélhetési alapjától és egyuttal megmérhetetlen halkincsünk is semmivé lett.

Hasonlót tapasztalunk az ecsedi láp lecsapolása alkalmából is. A kultúra itt is bevégezé már átalakító munkáját s eltünteté a poetikus zöld világot, hogy csak a hire maradt, míg el nem merül az is a feledékenység ködébe.

Birtokjellege olyan volt az ecsedi lápnak is, mint a tiszamenti „közhelyek“-nek, vagyis azoknak a területeknek, melyek eke s kapa alá használhatók nem voltak. Tetszése szerint használhatta az ilyeneket a tulajdonos községek minden lakosa — és használta is, — különösen a népnek az a legszegényebb része, mely majdnem kizárólag a halászkodásból s az ehhez kötött mesterkedésekből tartotta fenn magát.

Ily „közhely“ hajdanában sok volt a Tisza mentén, de mellékfolyóinak vidékén is. Minden községnek megvolt a magáé, de ezenkívül a legtöbbnek egy kapavágásra való termőföldje se. És mégis mennyi lelket eltartottak ezek a „közhelyek“ a maguk áldásaival! melyek közt a hal volt a legbecsesebb, mert ennek jutott a legfőbb szerep a táplálóanyagok között és volt is elképzelhetetlen

mennyiségben. De volt csik, vad és vadtozás is és a termésük sohasem csökkent minden elképzelhető könnyelmű gazdálkodás daczára sem. Ha gyümölcsre éhezett a halász, azt is bőven nyújtott a láp a pompás izü sulyom képében. Lehetett a lápokon kócsagtollat is szedegetni, miket drága pénzen váltott magához az uri nép. Az ecsedi láp nomádjai hálóval fogták a vadlibát, kacsát s behordták Nagy-Károlyba s más városok piacaira. Halért, ősi jellegű háziparccikkéért is szép pénzt kaptak s ezekkel cserekereskedést is űztek és lisztet, sőt s egyéb fűszert és elemózsiát gyakran ily módon szereztek be. Itt-ott a módosabb láplakóknak barma, baromfia és malaczkája is került eladásra és madártollakkal is kereskedtek, kivált éktollakkal, miknek szerzése czéljából némelyek falkaszámra tartottak darut, kócsagot, s nemcsak hogy maguk kupeczkedtek a tollkincsekkel, hanem a hivatásos (mert ilyenek is voltak) tollcsiszároknak is jutott belőlük jó pénzért, kik aztán a vásárokat járták velük, ami éppen nem volt utolsó kereseti mód, mert a szebb darutoll darabjáért 5 és egy-egy „bokor kolcsag“-ért 10—15 forintot is megadtak. Ezt tudva éppen nem volt indokolatlan előttem az a magábavéve is megbámulni való körülmény, hogy a lápi halászgunyhók tetején egész kócsagsapatok gubbasztották át az éjszakát, melyeket este hazatereltek (de maguktól is hazajöttek).

Télen lékeket vágott a lápra utalt nép a befagyott vizek jegén s ott fogta a halat, de a kacsát is; különben pedig minden kelékét a rétről és lápokról szedte; a tüzelőjét is a láp adta, mely célra az avas nád s mindenféle növényi csörmelék szolgált. A mikor pedig meg kellett fogni a dolog komolyabb végét, tavaszi gazdasági munka és takaráskor, abban is helyt állt az ecsedi láp fiatalabb nemzedéke és munkára messzire eljárt. Ha pedig vadászat volt soron, a puskásoknak megbecsülhetlen szolgálatokat tettek, mint csolnakosok, mert a vad járását, pihenőhelyeit senki sem ismerte jobban, mint ők, valaminthogy a halak tartózkodási helyeit, szokásait és minden életmódjukat is úgy kitanulmányozták, hogy akárhány pápaszemes haltudós tőlük tanulhatott volna.

Főfoglalkozásuk tavasztól őszig leginkább a halászat és halkupeczkedés volt (az utóbbit azonban főleg az asszony-nép űzte), télen pedig sokan a törvetést gyakorolták egyéb foglalatosságok

mellett. Farkast, rókát, vidrát fogtak kaptánnyal, csapófával, kalodában, veremben és minden kigondolható módon és furfanggal s az értékes gereznákat szücskézre juttatták. Volt ősi, láphoz kötött iparuk is, mint a magyar halászoknak általában a „sárrétek“ korában, de csak *volt*, mert a lápok pusztulásával annak is nyoma veszett s hire is alig van már. Így iparukhoz tartozott a hálókötés s különösen nagy mesterek voltak az emelő, kecze, pöndör, les és egyéb hálóspezciálítások készítésében. Továbbá fűzsuhángokból, vesszőből „csirke-burigatót“, „tapogatót“, „csikkast“, kosarat fontak, de köpüket is készítettek fonómunkával. Értették és iparszerűen gyakorolták a házak nádalását, tető-foltozásokat, valamint a vályogvetés és a vert-falu házak építése is a mesterségükhöz tartozott, no, meg a piócza fogdosása, ha szüksége volt valakinek a vérelesztésre; de régebben rendes kereskedelmi cikk is vala a lápi piócza.

Ennyi mindenfélével foglalkoztatta a lép a ráutalt lelkek egzisztenciális tevékenységét, mikor még volt lép és az Isten tartotta számon e népét és sorsukat! Ki hitte volna, hogy ez a derék, szinmagyar halásznép egykor koldustarisznyával a nyakában fog tévelyegni! Pedig immár úgy van . . . a lecsapolásnak áldozatul estek ők is, mint a tiszamenti „közhelyek“ és „sárrétek“ többi ősfoglalkozói.

Mikor a hir szárnyára kelt a lép lecsapolásának szándéka, futkosni kezdett a halásznép a szolgabirótól kezdve minden földi nagysághoz, de persze hiába.

A földmivelés érdekei előbbre valók a piócafogás és keczezés érdekeinél, az az egy már bizonyos, bár ha szomorú árnyak lengik is körül a mult talán szebb és poétikusabb emlékeit; a csapoló mestert azonban nem igen zavarják ezek munkájában.

A lápi madarak ijedten rebbentek fel megháborgatott sás és náderdejükből. A halállatok oldalt fordulva lihegték a habarcon és a szép ugrású békák ugyancsak iparkodtak bugyborékoló mélyeket keresni, de hiába volt az igyekezetük nekik. A nap heve lassanként kiszivta azt a kis nedvességet is a lép nagy földségéből, a mit még a csapolászat művészete benne hagyott elpetyhüdt ereiben. Lassanként aztán bagariát vont magára a lép, kicserepesedett a teste és rövidesen meghalt tökéletesen. Ma már annyi nyirkossága sincs neki, hogy a szaladós bibicz madár lábvizet vehetne benne!

Persze, hogy nagyon megsiratta a nép a láp elmulását — és a kisirt könyek nagyon forrók lehettek, mert ime *a föld is meggyult* tőlük . . . De meg fog az még gyuladni máskor is, amíg csak ki nem pipálja magából azt az ősi taplót a láp, mely vastag rétegekben halmozódott fel a bendőjében idők hosszú során át. A gyújtó csóvát pedig nem más, mint az engesztelhetetlen szivekben bujdokló visszatörlés érzete fogja mindannyiszor a láp alvó vulkánjába rejteni.

Sok halász- és pákász-féle földönfutója a lápnak szorult be a nagy pusztuláskor a lápvidéki falvak nád és gatzetejü viskóiba — olthatatlan gyüloletet táplálva „tönkretevők“, az „urak“ iránt, kikre gondolni sem tudnak átok és keserü bosszuállás érzete nélkül. És sajnos, senkisémm vállalkozik a fellázadt keblek lecsillapítására. Pedig ebből nagy bajok származhatnak a jövőben is, mert a láp magától nem gyulad meg . . . furfang kell ahoz és módja van neki, mit csak a lápi nép tud, aki ismeri a lápok titkait, rejtelseit. Tud olyanokat, amikről másoknak halvány sejtelmük sincsen ; még saját külön mondavilága is van a népnek a lápokról. Benn van abban az aranyhaju tündértől kezdve, a holdvilág vonzó ereje által az ingoványból kiszítt rémes árnyakig minden rejtelmes tünemény, a bolyongó lidércfény, mely hinársirba, süppedékes dágványba vezet a balga halandót, a ki botorul követni meri. Bent van aztán még sokféle rémes csoda és rejtelem halfarku szirénekről s más titokzatos lényekről, mozzanatokról, a csendes holdas éjszakába beka- czagó, sóhajtozó vagy üvöltöző lelkekről, melyek félelemre, irtózatra készítetnek.

De tud a lápi nép másféléket is. Tudja, hol kell megásni a fölül szárazzá vált talajt, hogy rátaláljon a föld némely állandóan habarcsos üregeiben a csik állatnak azokra a gazdag bányáira, melyekben szakajtó számra várják a friss jószágok a föltámadás fényes napját — és azt is tudja a réttől elszakadt nomád, hol vannak azok a földalatti „fenekei“, alagutjai a lápoknak, melyekből a legforróbb nyárban sem apad ki a viz s néhol özönével tengődik bennök a szívós lápi hal ; a nyálkás czompó, meg a kárász, amelyek napot ugyan aligha látnak. A levegő is csak nagyon csinján jut el hozzájuk a láp apró szelelő-lyukain keresztül, miket tücsökbogár s az apróbb-nagyobb furakodó állatok furkálnak a kiszáradt láp testébe.

De még másfélét is tudnak azok az ősi tanyájukból kiszorított, bosszuálló emberek, — tudják hol vannak a föld alatt, minél vastagabb rétegekben, azok az évszázadok hosszú során át fölgülemlett tőzeg-területek, miket a lábba temetkezett „kotu“, „kotré“ s mindenféle növényi csörmelékek összefüledése alkot s néhol ölnyi vastagságu turfásrétegekké tömörít össze, mely száraz állapotban gyehennává válik, ha meggyul s öles gödrözetek támadnak a helyén, ha tövig kiégett a matériája, — és tudják azt is a lápi emberek, hogyha egyszer tüzet fog ez a kiszáradt, alvó pokol, nincs teremtett lélek, kinek hatalma volna felette!

És ime meggyult! „Ég a föld!“

A lidércziény beleölte csalfa lobogását és tüzet fogott tőle a „föld“!

Az avatlanság megbámulni való csodát sejt a dologban, mintha talán a végítélet közelségét jelentené ez! A találgatásoknak szeri-száma sincsen. Némelyek már kénkőszagot is vélnek érezni . . . A „tudós“ dohos szagu könyvekből próbálja kimagyarázni a dolgot, de kurta a tudása hozzá; ám a mindentudó (!) riporterek praktikusabb alapokra helyezkedve, a képzelet szárnyain iparkodnak kiűtni valamit — a mit különben maguk éppen nem hisznek — a hiszékeny publikum számára. Minden okoskodások daczára is azonban, megmarad a dolog a „rejtelmes“ „nagy esemény“-ek színvonalán tovább is.

Pedig mily egyszerű az egész: a keletkezése is, meg maga az esemény is.

Csak pár ütet jó száraz tapló, meg egy maréknyi „páklya“ puskaporos csóvába göngyölítve — és kész a gyújtogató készség, a melylyel tüzet okádó pokollá lehet átváltoztatni a tőzeges területeket, mint a hogy most is történt az ecsedi láp sok helyén.

Napokig, sőt hetekig lappanghat azonban a rejtett földalatti tűz, míg kitör és anélkül, hogy az embernek csak sejtelme is volna róla mi megy végbe a talpa alatt, a midőn a pokol fölött jár (ha csak bele nem szalad!). A szem sem vesz észre semmit, a míg csak füstöt nem lát, akkor pedig már későn van, eloltani nem lehet a tüzet!

És hogy ki ne aludjanak a mesterséges gyújtóaknak, mert rendszeren különböző pontokon egyszerre többet szoktak készíteni,

kifurt vastag nádcsövekkel látják el azokat a különben betemetett gyujtogató helyeket a láp furfangos pirotechnikusai. Ezeken a nád-gegőkön levegőzik aztán a rejtett tűz s ezeken át szivja magába a tápláló „éleget“ s egyszersmind fujja ki magából azt a gyenge párázatot, mit az izzó zsarátnokok lehelnek ki magukból. Időközben pedig egyre tovább harapózik, terjeszkedik a földalatti égés s egyre gyarapodnak a tűz által fejlesztett gyulékony *gázok* e láp rejtett üregeiben, szelelő csatornáiban, mindenféle erekben, messze kigyózó lyukakban, melyek a meggyult gázoknak oly jó vezetékül szolgálnak s órájárásnyira is elvezetik a tüzet az eredeti gyujtóaknál különböző irányokba. A merre „megy a tűz“, habár eleinte semmi külső jel nem árulja is el létezését a föld felett, mégis észre lehet azt venni az állatok szokatlan mozgalmáról. A nyulak, ürgék, hörcsögök, menyétek s mindenféle rágcsáló mezőpusztító kicsiségek fényes nappal kezdenek szanaszét futkosni, sőt némelyek csoportos vándorláshoz kezdenek, a legtöbb azonban csak bizonytalanul ide-oda kóvályog, mintha képtelen volna valami helyesebb cselekvésre elhatározni magát. Így vannak a bogarak is. Irtóztató sok prücsök, szöcske s más hatlábu jószág kezd mindenfelé foltokba gyülemleni s némely helyen annyi gyík és varacskos béka verődik össze, mintha az ország valamennyi e nemű förtelmes állatja ide özönlött volna.

A levegőben meg sok mindenféle ragadozó-madár, kivált ölyv és vércse kering, melyeket mind a könnyen szerezhető jó lakomák csálnak ide valószínűleg.

A láp ezalatt meg pipál tovább s egyre harapózik a tüze mind távolabbra és távolabbra, a földrepedéseken, egér-, menyét- és ürgelyukakon szipákolva magába az élesztő levegőt. Verőfényes tiszta reggeleken és napnyugta után észre lehet venni a lélekzetét, leheletét neki. Ritkás, kékes ködfoszlányok kezdenek uszni, remegni s imbolyogni; csak az a sajátságos bennök, hogy sehogysem akarnak elszakadni az anyaföld testétől. Később ezek a gyenge párázatok a kékes színből a füstszerű feketébe váltanak át s egyszerre csak távol, közel, mindenfelé ezernyi miniatúr-vulkán támad a föld testén s önti^{ki} magából a sűrű fekete füstgomolyokat a meggyuladt föld, míg imitt-amott lángnyelvek lobbannak fel a repedéseken, mintha pokolbeli manók öltögetnék tüzes nyelveiket

a fekete éjbe . . . A száraz avaron pillanat alatt végig szalad a tűz, mintha puskaporral volna behintve s lángba borít minden éghetőt, a mit útjában talál.

Imitt-amott beomlások támadnak lassanként s az ily helyeken feltáruul a láp titka, az égő pokol millió zsarátnokával, tüzes tömbjeivel, hamujával, mely lávaként izzik s okádja magából az égre törő átláthatatlan fekete füstöt, mely az egész látóhatárt sűrű sötét fátyolként borítja be s valósággal ráfekszik a tájra, mintha mindig ott akarna maradni.

Látunk fákat, melyek egyszerre csak elvágódnak, mint ahogy a golyótól ért ember szokott, míg helyükön fekete füstgomolyok törnek elő. De házak, tanyák is rognak össze az alattuk észrevétlenül forrongó és izzó pokolnak földet, alapot emésztő rombolásai következtében.

Mikor így kiüt a veszedelem a lápon, nincsen ottan semmi-féle lelkes és párás állat biztonságban! Kocsik, lovak, gyalogos emberek leszakadhatnak s ott pusztulnak a földalatti gyehenna tüztengerében; épp azért oly nehéz a lápi tüzzel birni, ha egyszer pusztító hatalommá nőtte ki magát, mert nem tudhatja az ember, melyik pillanatban jut oly kritikus körülmények közé, melyek vesztére szolgálnak. Mert a merre irányt vesz magának a tűz, elég a föld alatt és föld felett minden eléghető és ez ellen nincs védekezés. Tapasztaltatott ez a legutóbbi lápi tűz alkalmával is.

Ha a láp lecsapolása több ötletességgel történik, a mostani veszedelem aligha öltött volna ily mérveket. A helyett ugyanis, hogy hollandi módszer szerint hálózatosan összefüggő, zsilipes csatornákkal látták volna el az egész roppant nagy lecsapolt területet, hogy tűz esetén elárasztásokkal lehetett volna védekezni, a puszta lecsapolással megelégedtek a birtokosok (de nem ám a vezetőmérnök!). E felületesség aztán — ime — megbosszulta magát, a láp kigyulladt és „elégett a föld“! Pedig Isten tudja most már, mikor lehet ennek az elpusztult területnek hasznát venni, mert a puszta hamuból nagyon nehezen válik föld!

Oda jutottunk tehát, hogy se halunk, se földünk nincs többé az ecsedi lápon!

